

ნინო შუკვანი

ოვ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის დოქტორანტი,
მართვისა და კომუნიკაციის საერთაშორისო სასწავლო უნივერსიტეტი „ალტერბრიჯის“ აფილირებული ასისტენტი,
უსაფრთხოების სფეროს მკვლევართა ასოციაცია "უსმა-ს" მკვლევარი

ძალაუფლების პარადიგმები

Abstract

It's interesting why the human as a "political animal" longs for the power and why this power is especially important. In a well directed effort, it would be significant to talk about the secret plans for an unconventional way of life that is trying to stop free judgment, ability to think and make all of us the part of the system. The authorities use direct and indirect ways to achieve this goal.

The reason why a person aspires to gain power is well seen not only in everyday life, but also in the political arena. All this clearly portrays the importance of gaining and maintaining power. What is behind all this? A natural tendency to drive people or just a sense of recognition and prestige to be valued by others. The fact is that the power itself is neither good nor bad, it all depends on what we give it and how we utilize it.

საკვანძო სიტყვები: ძალაუფლება, "პოლიტიკური ცხოველი," ტოტალური კონტროლი და მართვის ფორმები.

შესავალი

ძალაუფლება სოციალური ურთიერთობების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია. თემის მრავალმხრივობიდან გამომდინარე, მისი ცნებითი შინაარსიც მრავალფეროვანია. მართალია, ძალაუფლებრივი ურთიერთობების შემეცნებამ პროგრესი განიცადა, მაგრამ მისი სისრულით გაშუქება ვერ მოხერხდა. აღნიშნული ფენომენის განხილვა აქტუალურია ყველა დროსა და სივრცეში, მიუხედავად გარემოებებისა. ის, რაც ერთი შეხედვით ბუნებრივი და ხელშესახები უნდა იყოს, აღმოჩნდება რომ ბუნდოვანი და გაუგებარია. ძალაუფლება თავის თავს ახორციელებს როგორც შეგნებულად, ამავდროულად, ანონიმურადაც. მას არ გააჩნია მუდმივი ხასიათი, ის იმდენად ცვალებადი, მოძრავი და დინამიურია, შეუძლებელია სტატიკური მდგომარეობაში იმყოფებოდეს. სამართლიანი იქნება, ამოვიდეთ ზოგადადამიანური

ბუნებიდან, მისი აზროვნების მოდუსიდან. ძალაუფლების ფენომენის აქტუალობა ხომ ადამიანის მოთხოვნილებებმა განაპირობა. ერთი წუთით წარმოვიდგინოთ, რომ ერთ დღეს არანაირი მოთხოვნილებები არ გაგვაჩნია, შესამაბისად არც სურვილები, მაშინ არც საჭიროება იქნება ვაწარმოოთ ძალაუფლებრივი ურთიერთობები. საინტერესოა, არა იმდენად ძალაუფლების ღია გამოვლინება, არამედ მისი ფარული მხარეები. სწორედ, ამ დაფარულობაში მქდავდება იგი და ავლენს საკუთარი თავს ისეთად, როგორც ის სინამდვილეშია. ის, რაც ხილულია, გონებრივ ინსტანციებს ექვემდებარება, ხოლო ის რაც დაფარულია, ამ ინსტანციების მიღმაა. ერთი შეხედვით, ჰუმანურ სამყაროში ვცხოვრობთ. შეიქმნა კანონი, ეთიკური ნორმები და აღარ არის ის სისატიკე, როდესაც ადამიანებს გილიოტინაზე სჯიდნენ. ძალაუფლება თავის თავს მართალია ჰუმანურ ფორმებში ავლენს, მაგრამ სწორედ, ამ ჰუმანურობის საშუალებით ნიღბავს თავის ჭეშმარიტ ბუნებას. ცხადია, ეს არ უნდა გავიგოთ ისე, რომ ძალაუფლებას მხოლოდ ნეგატიური შინაარსი აქვს. ძალაუფლებას პოზიტიური შინაარსიც აქვს, თუ მას მოაქვს საზოგადოებრივი, სასიკეთო ცვლილებები. საგულისხმოა, როგორ იქცა ძალაუფლება თვალთვალის ინსტრუმენტად, ან იქნებ პირიქითაა და თვალთვალი და ყოველდღიური კონტროლი იქცა ძალაუფლების მექანიზმად, არც მათი თანაბარი, თანადროული არსებობაა გამოსარიცხი. "როდესაც სული ხელმძღვანელობს სხეულს, მაშინ გვაქვს ბატონობის საწყისი, ხოლო როდესაც გონება ექვემდებარება ვნებებს, მაშინ პოლიტიკური და მეფური საწყისი" (არისტოტელე, 1995:16).

რამდენად არის დაცული ადამიანი თანამედროვე საზოგადოებაში და ხომ არ არის კონფორმიზმის დონე იმდენად მაღალი, რომ მან ინდივიდუალიზმის ნიველირების წინაშე დაგვაყენოს? სწორედ ცხოვრებისეულ პრაქტიკაში ჩანს ყველაზე უკეთ, როგორ წაფათურებს ხელს" ძალაუფლება იქ, სადაც სრულიად წარმოუდგენლად გვეჩვენება მისი არსებობა. აღნიშნული მცდელობა იმისა, რომ უკეთ გავერკვეთ, რატომ არის ადამიანი ძალაუფლების მოპოვების სურვილით შეპყრობილი, რეალურად რა დგას ამ ყველაფრის უკან და რა სახით არის შესაძლებელი, გამოვლინდეს ძალაუფლება ჩვენ მიმართ და ჩვენ მიერ. რატომ არის ადამიანი "პოლიტიკური ცხოველი" და რატომ მისწრაფვის ძალაუფლების მოსაპოვებლად? ეს ბუნებრივადაა ჩადებული მასში? თუ უბრალოდ ვერ უძლებს ცდუნებას, რაც საზოგადოების მხრიდან აღიარებას ტოლფასია.

კვლევის მეთოდოლოგია

კვლევის პროცესში ძირითადად გამოყენებულია ფენომენოლოგიური რედუქციის, ანუ ეიდეტური რედუქციის მეთოდი, რომელიც საკვლევი საგნის არსების გამოვლენას გულისხმობს. ეს ერთგვარი სტრატეგიაა, რათა საგანი მაქსიმალურად დავინახოთ ისეთად როგორც ის სინამდვილეშია და არ წარმოვიდგინოთ იმგვარად, როგორც ჩვენს აღქმაშია. ეს ნიშნავს მოვიხსნათ წინასწარ შექმნილი კორელატები, განწყობები და შთაბეჭდილებები. ასევე, გამოყენებულია შედარებითი მეთოდი, რათა საკითხი გაანალიზდეს თანამედროვეობის გადასახედიდან, რაც საშუალებას იძლევა დავინახოთ "ღირებულებათა გადაფასების" პროცესი, რა შეიცვალა გარეგნულად და ამასთანავე არსობრივად. კომპლექსური მიდგომა არის მცდელობა იმისა, რათა უფრო ცხადად დავინახოთ თემის აქტუალობა და მნიშვნელობა არა მარტო პოლიტიკურ ასპარეზზე, არამედ ყოველდღიურ, ყოფით დონეზეც.

კვლევის შედეგები

ძალაუფლების პარადოქსის დამარცხება შესაძლებელია მხოლოდ მის შესახებ ჩვენი წარმოდგენების გაფართოების გზით. მისკენ სწრაფვას საფუძვლად უდევს ადამიანის ბუნებრივი მოთხოვნილება, დაინახონ, აღიარონ და დააფასონ. იგი მოიპოვება ისეთი მოქმედებების შედეგად, რომლებიც აერთიანებს ადამიანებს. ძალაუფლების "წრიული ხასიათი," ცხადყოფს იმასაც, რომ ჩვენს სოციალურ როლებსაც წრიული ხასიათი აქვს, რასაც თან ახლავს "სარკისებრი არეკვლის" ეფექტი. იცვლება ჩვენი ყოველდღიური ურთიერთმიმართებები, ხდება ჩვენი ქცევის ასახვა ან სხვების ქცევაზე უკუკავშირის მიცემა. გაცხოველებული კონკურენციის სამყაროში ჩვენ ვკარგავთ საკუთარ თავს და თუ ერთ დღეს ბატონები ვართ, მეორე დღეს ჩვეულებრივად ვემონებით და ჩვენზე ბატონობენ, ან ერთდროულად ვართ ბატონები და ასევე მორჩილებამი მყოფნი. ამ საფრთხის წინაშე რომ არ აღმოვჩნდეთ, აზროვნების პარალელურად ჩვენი ყოველდღიური ვითარებაც უნდა ვაკრიტიკოთ. ამ ფენომენის უკეთესად აღქმისთვის კარგი იქნება თუ გავანალიზებთ მის მოქმედებას, გადაადგილების ტრაქტორიას. თუ ვუშვებთ, რომ ძალაუფლება გამორიცხავს რაიმე სახის მიჯაჭვულობას, მაშინ რატომ არსებობს იძულება, ძალდატანება? იქნებ აქ არსებული ძალაუფლებრივი ურთიერთობები ძალადობის ცივილურ ფორმას წარმოადგენს. ერთი წუთით წარმოვიდინოთ შემდეგი ვითარება, თუ გონება თავისუფალია, ანუ ავტონომია გააჩნია, მასზე ზეგავლენას ვერ მოახდენენ. მაშინ, რასთან გვაქვს საქმე? იქნებ მიუხედავად თავისუფალებისა, ინდივიდები უძლურნი არიან იმ საფრთხეების წინაშე, რაც მათ გარშემო არსებობს, ან იქნებ მათი სურვილი არაა იმდენად ძლიერი, რომ არსებული გამოასწორონ და უკეთესობისკენ შეცვალონ. აღნიშნულის ანალიზი არის იმ მოდელის შემოთავაზება, რითაც შეიძლება ვებრძოლოთ ჩაგვრას. ამის ფონზე კი გავანალიზოთ ის, თუ როგორ არის სტრუქტურირებული საზოგადოება და თავიდან ავირიდოთ ის მოსალოდნელი საფრთხეები, რაც თან ახლავს მოდერნიზაციის პროცესს. ძალაუფლების ეპიზოდური როლების მიუხედავად, ის უნდა წარმოვიდგინოთ არა მარტო დანაწევრებული სახით, არამედ როგორც ერთი მთლიანობა. ეს გვაიძულებს ძალაუფლების ტრადიციულ გაგებაზე უარი ვთქვათ და ყოველივე არსებულს განყენებულად შევხედოთ, რაც აბსოლუტური სახით შეუძლებელია. ობიექტთან ვერ დავამყარებთ ურთიერთობას თუ მასთან არ ვიქნებით სუბიექტურ-ობიექტურ დამოკიდებულებაში. თუმცა ეს დამოკიდებულება არ უნდა გადაიზარდოს სტერეოტიპულ მიდგომაში. "იმას, ვისაც შეუძლია გონებით მოვლენების წინასწარი განჭვრეტა, ის თავისი ბუნებით ხელმძღვანელი და მბრძანებელია, ხოლო ვისაც შეუძლია ამის განხორციელება ფიზიკური ძალებით, ის ქვეშევრდომია და მონური ბუნების მქონე, მონასა და ბატონს ერთი და იგივე ინტერესები ჰქონიათ" (არისტოტელე, 1995:11) ჩანაფიქრი შესაძლებელია იყოს ის, რომ ძალაუფლებას მაქსიმალურად შევხედოთ "წმინდა ცნობიერების" დონეზე. ჩვენ ვცხოვრობთ კონტროლის მიკროკოსმოსში, სადაც დისკურსული პრაქტიკა მუდმივ მოძრაობაშია. ის იმდენაც ცვალებადია, რთულია ამ ცვალებადობაში მყარი, უცვლელი წერტილის, საყრდენის აღმოჩენა. შესაძლოა, რაღაცები აღმოვაჩინოთ, მაგრამ სრულ ნდობას ვერ გამოვუცხადებთ, ეს არ ნიშნავს იდეალების არსებობას ძირი გამოვუთხაროთ. უბრალოდ იდეალების პოვნამ არ უნდა შეგვიქმნას ილუზიები. კვლევის შედეგი გახლავთ ისიც, რომ ძალაუფლების ფენომენი არის რაციონალურ და ამავედროულად, ირაციონალურ კონტექსტში გააზრებული. ეს იძლევა შესაძლებლობას, რომ მაქსიმალურად ნათლად დავინახოთ ძალაუფლების არსობრივი ნაწილი და მისი მოქმედების მიმართულება. ზემოთ აღნიშნული მეთოდები, რომლებიც ერთგვარი მიდგომებიც გახლავთ, დაგვეხმარება საგანს შევხედოთ ფართოდ და ამავედროულად

ლოკალურად. ამგვარად, ეს იქნება მცდელობა თავი ავარიდოთ, ძალაუფლების ნეგატიურ შედეგებს და იგი გამოვიყენოთ რაც შეიძლება უფრო შემოქმედებითად, როგორც ყოფით, ასევე პოლიტიკურ სარბიელზე.

დასკვნები და რეკომენდაციები

ძალაუფლება საზოგადოებრივი ყოფის, ადამიანთა სოციალური თანაცხოვრების ერთ-ერთი ფუნდამენტური საყრდენი, სვეტია. იგი თავს იჩენს ყველგან, სადაც ადამიანთა მყარად ჩამოყალიბებული გაერთიანებებია. თითქმის ყველა ფენას აქვს სურვილი მიელტვოდნენ ძალაუფლებისკენ და სწორედ ამ დროს იწყება “გაუთავებელი შუღლი, შეხლა-შემოხლა და ეს შინააშლილობა ბოლოს უღებს თვით მათაც და სახელმწიფოსაც” (პლატონი, 2005:274).

ინდივიდების ძალაუფლებისადმი დამოკიდებულების მიხედვით ფართოდება ან კლებულობს თითოეულის მოწესრიგებულობის ხარისხი, მოქმედების არეალი და მოვლენების წინასწარ განჭვრეტის შესაძლებლობა. ადამიანი ის ბიოლოგიური არსებაა, რომელსაც მზრძანებელი სჭირდება. ხოლო ძალაუფლების მფლობელი ხშირ შემთხვევაში ბოროტად იყენებს საკუთარ შესაძლებლობას: „ადამიანს ძალაუფლება კი არ რყვნის, არამედ ძალაუფლების დაკარგვის შიში“. (ამერიკული მაქსიმა) ძალაუფლება ხელს აფათურებს იქ, სადაც წარმოუდგენლად გვეჩვენება მისი არსებობაც. ის გვხდება არა მარტო პოლიტიკურ სივრცეში, არამედ ყოფით ცხოვრებაშიც. ძალაუფლება უმეტესად შენიღბულია და ცდილობს, არ გაამჟღავნოს საკუთარი თავი, ეს ფენომენი ადამიანივით ამოუცნობი და იდუმალია. ძალაუფლებას როგორც თავისთავად არსებულს, არა აქვს არც ნეგატიური და არც პოზიტიური შინაარსი, მთავარია როგორ, რა მიმართულებით გამოიყენებთ მას. ერთია, როდესაც ძალაუფლებას ვიყენებთ სხვების სამართავად და ის იძენს ტოტალური კონტროლის ხასიათს და მეორეა, როდესაც ვიყენებთ იმისთვის, რომ საზოგადოებაში მაქსიმალურად დამყარდეს თანასწორობა, თავისუფლება და სამართლიანობა. ძალაუფლების გარეშე ადამიანის არსებობა თითქმის წარმოუდგენელია, სწორედ ეს არის მისი არსებობის გამართლება. ეს ანიჭებს მას პრესტიჟულობასა და უპირატესობის განცდას. ძალაუფლება სხვადასხვა ფორმით გვხვდება. მას განხორციელებისა და საკუთარი თავის გამოვლენის სხვადასხვა მექანიზმები გააჩნია. ძალაუფლება საშიში მაშინ ხდება, როდესაც ფარული მეთოდებით ახორციელებს თავის მიზანს, ხდება არაპროგნოზირებადი და უმართავი. ის არის აუცილებელი მოცემულობა, რომლის სრულად განსაზღვრა შეუძლებელია, ხოლო გარკვეულ დონეზე - შესაძლებელი. რაც უფრო ვცდილობთ მის მოხელთებას, მით უფრო ხდება მასთან გაუცხოება. თუმცა ფაქტი ჯიუტია, ის არის ყოფიერების მთავარი წარმმართველი ძალა, რომლის გარეშეც არსებობა უბრალოდ წარმოუდგენელი იქნებოდა. ადამიანის სურვილი, მისწრაფებები თუ ინტერესები ძალას დაკარგავდა, თუ იგი არ იარსებებდა. ადამიანმა გამოიგონა ის, რათა დაიკმაყოფილოს საკუთარი მოთხოვნილებები და პატივმოყვარეობა. თანამედროვე სამყაროში ძალაუფლების მიზანია - სისტემის ნაწილი გაგვხადოს, ჩაახშოს ყოველივე ადამიანური, ის, რაც არის აზროვნება და შემოქმედებითი უნარი. დავკარგოთ ინდივიდუალიზმი და ვიაზროვნოთ არა დამოუკიდებლად, არამედ ისე, როგორც აზროვნებს ყველა. თანამედროვე სამყარო სავსეა თვითკონტროლის მექანიზმებით და ეს ყველაზე უკეთ გადმოსცემს ძალაუფლების მანკიერ მხარეებს. ადამიანმა უნდა იპოვოს საკუთარ თავში ძალა, რათა თავი დააღწიოს ამ ქაოსს. გამოსავალი კი თავისუფალ აზროვნებაშია. კაცობრიობა თავისუფალი ანუ კრიტიკული აზროვნების მეშვეობით გააცნობიერებს საკუთარ ეგოსა და სამყაროს, ამქვეყნად არსებობის

მიზანსა და დანიშნულებას, მოახდენს ძალაუფლების ფენომენის აღქმას და, მასთან მიმართებაში საკუთარი ინტერესების დაცვას.

ბიბლიოგრაფია

პლატონი "სახელმწიფო." (2005). თბილისი, გამომცემლობა "ნეკერი"

არისტოტელე „პოლიტიკა“ (1995). თბილისი, ძველი ბერძნულიდან თარგმნა თამარ კუკავამ.